

שכתב את חבורו קרוב לאחר שנת 330 אחר ספה"ג, אבל מעיניו נעלם שהשרון נזכר כבר במפעלי השליחים (ט', ל"ה) בקשר עם לוד: "וכל היושבים בלוד ובשרון באו אליו [אל פטרוס בלוד] ונכנסו בברית האדון". חבור זה קדם יותר ממאתים שנה לאוסביוס. אין ספק איפוא שבדורו של רבי יהודה הנשיא קראו השרון סתם רק לשפלת החוף שבין יפו ודאר והוא המובן שבמשנה⁷). אוסביוס והירונימוס מזכירים שני גלילות ששמש שרון, האחד בין התבור וים כנרת והשני בין יפו וקיסריה⁸). עד ימי אוסביוס במאה הדי ואפילו עד ימי הירונימוס נמשכה שלשלת הקבלה של היהודים תושבי הארץ, ואין להעלות על הדעת שבמאה ושלושים שנה שבין סדור המשנה בגליל התחתון ובין חבור האנומסטיקון בקיסריה שעל חוף הים נשכח שם השרון שבעבר הירדן ונתחדש שרון על חוף הים. לספקותיו של מר וייץ אין יסוד.

7) בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל לשמ"א ז', י"א מועתקות המלים, עד מתחת לבית כר" – עד מלרע לבית שרון, והכוונה אין ספק לשרון שעל חוף הים, כי רק שמה נסו פלשתים. *Onomastikon*, ed E. Klostermann, S. 162, 163, 3. 8)

זו ט ו ת

עם ערבים ממוצא יהודי מחיבר

בחדש שעבר, בשעת סיור עם משתתפי מכון השליחים מטעם התנועה הציונית בדרום ים-המלח והסביבה, בקרתי את מפעל חברת האשלג ומחנה סדום. אותה שעה נודמו גם למחנה העובדים הערבים, המונה מאות ערבים מכל הארצות הקרובות והרחוקות. כאן אפשר לראות את כל הטיפוסים למיניהם גם לפי חלוקתם התרבותית והכלכלית, בידוים פלאחים ועירוניים, מישוביהן וממדבריותיהן של סוריה, עיראק, סעודיה, מצרים, סודאן וכו'. הנהירה למפעל היא תדירה, כי השמועה שיש שבר בחלק זה של הארץ רווחת בכל רחבי המזרח.

היחסים עם הפועלים היהודים ממחנה סדום הם יחסי אחווה וידידות. בשיחה עם השומר הערבי של המחנה המסודר הזה – עבד-אל-עזיז עבדאללה, בידווי צעיר טיפוסי שצמותיו שחורות עבותות וארוכות – על חיי הערבים במחנה ובעבודה ועל ארץ מוצאם סיפר לי שגם הוא ממרחקים, מחגאז, מן תאיל שעל יד חיבר. והוא גם שקרא לי בשמותיהם של שלשה ערבים מחיבר, הנמצאים במחנה הזה. לפי בקשתי הביאם והציגם לפני בחיך:

– הנה, אלה מקרוביכם...

האחד – מוצר סאלם – בחור צעיר, גבה קומה ורוה; השני – חמד ציל – צעיר שגבהו בינוני, גם הוא רוה וכחוש. צבע עורם של שני אלה בהיר יותר מאשר עור ערבי

רגיל אבל שום קו מיוחד אינו מבדיל ביניהם ובין האחרים. והשלישי – מחמוד אל מחמד – צעיר רחב גרם, שגבהו בינוני, אפו רחב ועורו שחור. כלם בגיל של 20–22. כל השלשה מגולחי שפם. שאלתי לפשר הדבר, ענו לי – 'אנחנו עודנו 'ולאד' – צעירים'. במשך כל השיחה השתתף הצעיר השלישי בפעילות רבה ודיבר תמיד על 'אנחנו החיבריים'; לבסוף העירו לי השומר ושני הערבים הראשונים שהוא מן ה'עביר', כלומר מגזע הערבים שבחיבר. במשך השיחה והתצלומים שצילמתי הצטופפו רבים ממחנה הערבים והקשיבו לשיחה וגם העירו הערות מטוב לב על מוצאם היהודי של החיבריים; 'יהוד אל-חיבר'.

השלשה הגיל עזבו את חיבר לפני שלש שנים. הם – מקצף מרחבה אל-הסן שעיי אַמְקִיָּה, קרית בִּישָׁן. קרית בישר היא בירתה של ארץ חיבר ובה מושב המושל הממונה מטעם אבן סעוד. חבל ארץ זה ברוך במעיינות ובשדות פוריים. תושביו פלאחים העוסקים במזרע תבואות וירקות ובמרעה. כלם ממוצא יהודי, כך מספרים זקניהם וזאת יודעים גם כל הערבים. כיום אין שם אף יהודי אחד. כל התושבים הם מושלמים, (חנבלים). צאצאי היהודים שהתאשלמו. ויודעים הם, לפי המסורת החיה עד היום, מתי קרה הדבר. מרחבה, שעל שמו נקרא המבצר, יהודי היה ומלך גדול וגבור של שבט היהודים בזמן ה'סחאבה'. מקום מושבו ומבצרו היה ה'קצר' הוזה ומכאן משל על עמו. עלי אבן-אבו-טאליב מן ה'סחאבה' לחם אתו ולבסוף הכניעו, ואז התאשלמו כל יהודי חיבר מתוך כפייה. ועל שער 'קצר-מרחבה' הוזה ישנן כתובות, 'אומרים בכתב עברי' עוד זומן 'יהוד אל-חיבר'.

שאלתי וחקרתי אצלם את צורת הכתב (הם בעצמם אינם יודעים קרוא וכתוב) שהם ראוהו בעיניהם. אבל הם יכלו רק להגיד מה שאומרים היודעים כתב ערבית על הכתב הוזה ושמקובל אצלם שאין זה כתב ערבי. זהו כתב שאף אחד מהערבים אינו יודע לקרוא בו וכלם אומרים שהוא 'כתב יהודי'. הם מיחסים, איפוא, את הכתובות בלתי המובנות להם לתושבים הקדומים היחידים שעליהם יודעים הם, כלומר ליהודים. גם במקומות רבים אחרים ישנן 'כתובות עבריות', והם קראו בשמות חרבות רבות הנחשבות אצלם לחרבות יהודיות מימות 'יהוד אל-חיבר': סמחה-אל-עין, חוראנה, זיבראן, אל קרייה. בין חרבות אל-עסמיה עיי עין-עלי ישנה גם 'חרבת בית כנסת של יהודים'.

המוכתר של קצר-מרחבה-אל-חוסן הוא עבך-אל-לטיף אל-שלילי והשייכים הגדולים והיודעים בחיבר כיום הם: חמד אבן-מרצוד, עבך-א-רחמאן, נחף מגירי ועוד. ספורים אלה המסופרים לפי תומם מאשרים ומחזקים את הידיעות ההיסטוריות על היהודים בחיבר.

פ. בר-אדון